

مردم شعار می دادند: جوانان خراسان تا پای جان ایستاده اند

مروری بر حمایت های مردمی از «ملی شدن صنعت نفت» در مشهد

مینا چوپانی

از زمانی که اولین چاه نفت در مسجد سلیمان مشام ایرانیان را با بوی نفت آشنا کرد و جیب انگلیسی ها را با امتیازهای 60 ساله و 70 ساله اعطا شده از سوی شاهان قاجار پر کرد تا زمانه ما، تاریخ این سرزمین با چاه های نفتش گره خورده است. و همین نفت بود که بهانه یکی از مهم ترین خیزش های مردمی ایران در دوره پهلوی شد. بر خلاف جریان عمومی نهضت که بیشتر با نقش روحانیون، احزاب، رهبرانی چون مصدق و کاشانی، نمایندگان کشورهای استعمارگر و دربار گره خورده است، روند نهضت نفت در مشهد با حضور مردم و مجموعه های مردمی معانی می یابد، مردمی که شکل دهنده سلسله وقایع این نهضت در مشهد بوده و یا احزاب رسمی و روحانیون مبارز، نقش های مکمل یکدیگر را ایفا می کردند.

همین پرچم سبز و سرخ و سفید

29 اسفند 1329 وقتی لایحه ملی شدن صنعت نفت به تصویب مجلس سنا رسید، به تدریج حمایت مردم از دکتر مصدق و نهضت نفت، در شهرهای مختلف ایران گسترش پیدا کرد. اولین میتینگ سیاسی در مشهد در 23 فروردین 1330 ه.ش در مسجد گوهرشاد برگزار شد و این اولین حضور عمومی مردم مشهد در حمایت از نهضت بود. حاضران در این اجتماع از حزب ایران، اتحادیه جوانان سادات حسینی، بازرگانان، اصناف، ورزشکاران و... بودند. در دستان آن ها پرچمی بود که روی آن نوشته شده بود: «همین پرچم سبز و سرخ و سفید نشانی ز پیروزی است و امید».

در این تجمع، حدود پانزده هزار نفر حضور داشتند که بنابر ادعای روزنامه ایران مبارز (ش 36، سه شنبه 1330/2/3) حدود سه ساعت در زیر بارش باران ایستاده بودند. روزنامه ایران مبارز از این میتینگ به عنوان مهیج ترین و با شکوه ترین میتینگی یاد می کند که تا به حال در مشهد وجود داشته است.

کمی بعد در ششم اردیبهشت، اجتماع دیگری در صحن مسجد گوهرشاد برگزار شد. جمعیت حاضر در میتینگ این بار به حدود بیست هزار نفر می رسید. در پایان این مراسم قطعنامه ای قرائت شد که از سوی «جوانان سادات حسینی» و «حزب ایران» مشهد تنظیم شده بود. از مهمترین خواسته های تظاهرکنندگان این بود که مجلس باید مقدم بر هر امری، اصل ملی کردن صنعت نفت را در سراسر کشور مورد توجه قرار دهد و برای اجرای آن تمام تلاشش را بکند. فضای افکار عمومی به گونه ای به سمت مهمترین مسئله ملی سوق پیدا کرده بود که در پی این اجتماع مردمی، تجمع های دیگر یکی پس از دیگری شکل می گرفت.

مردم باد دولت استعمار طلب

اجتماع بعدی در 3 خرداد 1330 بود. بیست و پنج هزار نفر در روز جمعه در صحن نو جمع

تحصیل آزادی می کردند. برای این که آنها درک کرده بودند یک جامعه خوشبخت بایستی آزاد باشد. یعنی آزادانه بتواند در سرنوشت خودش دخالت داشته باشد. شرکت غارتگر نفت برای ادامه حیات خائنانه خود توانست در ظرف 50 سال یک ملت مومن، یک ملت آزاد، یک ملت زنده را به مردمی چنین در به در و افسرده تبدیل نماید. مردم هم در این مراسم شعار می دادند: «زنده باد کاشانی، زنده باد مصدق، مرده باد دولت استعمار طلب و زورگوی انگلستان، مرگ بر شرکت نفت» آنها همچنین در بندی از قطعنامه ای که قرائت شد از دولت دکتر مصدق خواستند که تصمیم قاطع ملت ایران را برای اعمال حق حاکمیت خود در موضوع ملی شدن صنعت نفت، به دنیا اعلام و آن را اجرا کند.

صف بندی روحانیون

در خرداد 1330 تمام مجالس وعظ و سخنرانی دینی رنگ و بویی سیاسی به خود گرفته بود. در میان روحانیون مشهد دو روحانی در این جریان نقش پررنگ تری ایفا کردند: شیخ محمود حلبی که در مسجد گوهرشاد منبر می رفت و در سخنرانی های خود از هر فرصتی برای سخن گفتن درباره صنعت نفت استفاده می کرد. و آیت الله کلباسی که در 24 خرداد در ماه رمضان به مدت سه ساعت در حمایت از ملی شدن نهضت نفت سخنرانی کرد. او تنها روحانی مشهد بود که در حمایت از ملی شدن صنعت نفت فتوا داد. عده ای از روحانیون هم که بین مردم به «درباری»

شدند. تظاهرکنندگان تنفر و اعتراض شدید خود نسبت به بیانیه دولت آمریکا و تذکر دولت انگلیس به ایران و همچنین حمایت همه جانبه شان از خلع ید انگلیس و دیگر بیگانگان را اعلام کردند. اعضای حزب ایران هم از مقر خود در خیابان پهلوی (امام خمینی فعلی) به راه افتادند و شعار می دادند: «همه در راه خلع ید از شرکت سابق نفت به پیش»، «جوانان خراسان برای خلع ید از شرکت سابق نفت تا پای جان ایستاده اند»، «یادداشت دولت انگلیس و بیانیه دولت آمریکا مورد تنفر و انزجار شدید ملت ایران است». دکتر شریفی عضو حزب ایران در بخشی از سخنان خود گفت: «پدران ما با ایمان کامل جان خود را فدا

